

צעיד בתוך המעגל

שנת שפע, שובע ורוחה, שלא חיתה כמוה, עברה על התיאטרון הישראלי. הקופות הריקות התמלאו, הגרעונות של שנות הרעב הקודמות התאזנו. שחקני תיאטרון שוב לא היו דלפונים, החיים למען האמנות בלבד. המצליחים שבהם גרפו משכורות העולות פי כמה על משכורתיהם של שרי-ממשלה.

היתה זאת תוצאת הצלחתם של מרבית התיאטרונים בארץ לספק לקהל את רצונו — ויתור על כל יומרה לקחת חלק בעיצוב המדינה, ללחום את מלחמותיה או ללבן את בעיותיה. בעוד שהתיאטרון הגרמני הציג את ממלאי-המקום, מחזה על השואה שעלה בכוחו הדרמאטי על משפט אייכמן, ובעוד התיאטרון הבריטי התקיף את כל מוסכמות החברה במחזה כמו הוי, איזו מלחמה נחמ' דה, לא העלה התיאטרון הישראלי אף מחזה אחר שאמר משהו לצופה. אר נראה כי לתיאטרונים לא היה איכפת. האולמות היו מלאים. כרטיסים להצגות נמכרו מספר שבועות מראש. תיאטרון כמו הבימה שרק לפני שנתיים התקשה להחזיק על קרשי הבמה מחזה אחד, הציג בתשכ"ג בעת ובעונה אחת חמישה מחזות שונים. התיאטרונים ירדו אל ההמון, הציגו הצ' גות ביודור וראחה. היצאנית אירסה המתוקה הקימה את הבימה על רגליה, האידיוסית באהל, מעגל הגיר הקוקאזי בתיאטרון החיפאי ומהומה רבה על לא דבר בתיאטרון הקאמרי. היו הצלחות הגדולות ביותר של הצגות השפע הכלכלי איפשר להעלות גם מחזות מקוריים — אך אלה עסקו בבעיות נדושות ובלתי-רמטכניות, אם עסקו בבעיות בכלל. פונדק הרוחות, מחזהו היומרי של נתן אלתרמן בקאמרי, היה אמנם כשלוף וקופתי, אך כשלוף של כבוד. ואילו מחזות כמו בראשית של אהרון מגד ויום של בן-ציון תומר בהבימה, סורא של יוסף בר בקאמרי, וטע הביתה יהונתן של חנוך ברטוב בתיאטרון זוסא, החזיקו מעמד לאורך כל השנה. בתחום זה של מחזאות מקורית עלה על כולם שוב ניסים אלוני, שייסד את תיאטרון-העונות עם שני השחקנים המצויינים יוסף בנאי ואבנר חזקיהו, העלה בו את המחזה הטוב ביותר שהוצג השנה בארץ — הנסיכה האמריקאית. מחזה זה היה מבריק, אך חסר בשורה של ממש. בקומדיה החדשה ארלקינו, אותו אלוני לקראת הצגתה החדשה, הוכיח שוב כי הוא המחזאי המקצועי היחיד שהצמיחה הדרמאטורגיה העברית הצעירה.

תופעה נוספת, שהתגבשה השנה, היתה הצלחתם של אמנים בודדים לקיים הצגות משל עצמם. אריק לביא ושרשיק שני, שהקימו את התיאטרון האינטימי שלהם בשיתוף עם אפרים קישון, הצליחו למשוך קהל בתוכנית הפיזומנים והמערכונים שלהם ליותר מ-300 הצגות. אורי זוהר בתוכנית-יחיד מצויינת ותוקפנית של מונולוגים מאולתרים וממונים, הבנים סגנון חדש של קאברט ספרותי ופוליטי לתיאטרון בארץ, ואילו לקראת סוף-השנה התארגן תיאטרון זעיר נוסף, תיאטרון ה'ז' של שמעון ישראלי ושייקה אופיר. שלושת אלה בישרו את פריחתה של הסאטירה האמיתית בישראל, שהפכה להיות יותר ותוקפנית ויותר אקטואלית.

אך מה שבישר יותר מכל את תחילתה של תקופה חדשה בתיאטרון הישראלי היו חילופי המשמרות של השחקנים על הבמה. יותר ויותר שחקנים צעירים מוכשרים דחקו את רגליהם של החתיכים. האיש שסימל יותר מכולם את חילופי המשמרות בתיאטרון הישראלי היה שחקן התיאטרון העירוני בחיפה, חיים טופול, שהפך יחד עם זליריה חריפאי, את הצגת מעגל הגיר הקוקאזי של ברטולט ברכט להצגת הראווה המרשימה ביותר של תשכ"ג. טופול, שהפך משחקן-בידור לשחקן רציני, בעל שיעור קומה, היה ללא ספק האיש הבולט ביותר בתיאטרון הישראלי השנה.

אך מה שבישר יותר מכל את תחילתה של תקופה חדשה בתיאטרון הישראלי היו חילופי המשמרות של השחקנים על הבמה. יותר ויותר שחקנים צעירים מוכשרים דחקו את רגליהם של החתיכים. האיש שסימל יותר מכולם את חילופי המשמרות בתיאטרון הישראלי היה שחקן התיאטרון העירוני בחיפה, חיים טופול, שהפך יחד עם זליריה חריפאי, את הצגת מעגל הגיר הקוקאזי של ברטולט ברכט להצגת הראווה המרשימה ביותר של תשכ"ג. טופול, שהפך משחקן-בידור לשחקן רציני, בעל שיעור קומה, היה ללא ספק האיש הבולט ביותר בתיאטרון הישראלי השנה.

חיים של כלב

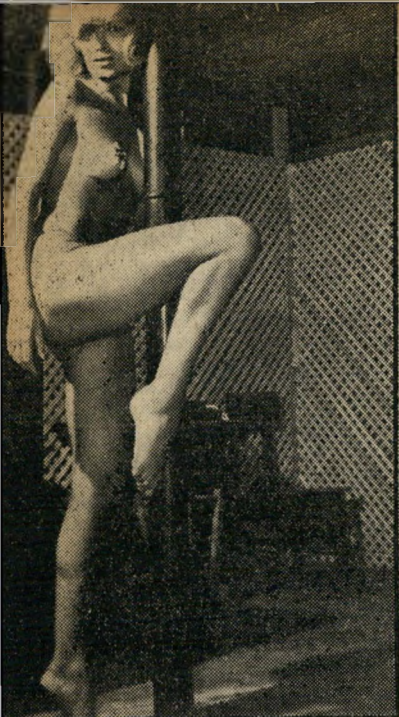
אף רומאן גדול אחד לא נולד בישראל בשנת תשכ"ג. לבטיה של המדינה, ההתנגשות בין העדות, המלחמה למען זכויות המיעוט, נוסף על אלה ואחת הבעיות של האדם העברי העמל, הלוחם והאיתב — כל אלה לא תורגמו לשפת הבלשנות בת האלמות.

הדבר מצלצל כבדיחה עגומה — אך האיש היחיד שעשה זאת, במידה רבה של הצלחה, היה פולני נוצרי, ששהה בארץ והתאהב בה, של רבים מתושביה. מארק חלאסקו, הפולני הגולה, הנציח את לבטי ישראל ה' שניה בלטה ובאהבה בנובלה חיים של כלב. אותה עשה השלים בגרמניה רומאן גדול, גם הוא על רקע ישראל. הוא היה איש הספרות של תשכ"ג — והמועמד היחיד לתואר זה.

נוצרי סלאבי אחר לחם אף הוא — לא למען ישראל, אך למען היהודים. ייבנני יכבושנקה, ביצירתו באבי יאר המגנה את האנטישמיות, לחם למען זכות-היצירה וחר' סס הביטוי. לא היו דמיוניים-בטושו בקו בישראל. הספר היחיד כמעט שיצא השנה בישראל, ושהיה ראוי לתשומת-לב רצינית היתה יצירה תו האבנגארדית של עמום קינן, בתחנה — ספר של בוז ולעג לדפוסי-החיים הישראליים, כפי שהם מתבטאים בסיגנון הדור. בסוף השנה הלכה צעירה בשם הרסה

בז'ר דורכיה של יעל דיין, כתבה ספר שערכו הספרותי אפסי, אך הוא מסמך חברתי מרתק. בשולי הספרות נרקמה השנה תופעה אחרת: עלייתה של הפיזומנאות והסאטירה, בהן הצ' סיניו, מלבד קינן, גם חיים חפר, דידי מנז'ס, דן אלמגור, עמום אטינגר ואחרים.

ייבוא וייצוא: תמר אלקיים בברלין וקאדילאק בתל-אביב

אמנות

נעמי פולני

חבוייה בין הכלים

חיי-האמנות של ישראל נכבשו השנה כליל על ידי ייבוא זר. במועדוני-הלילה, באולמות הבידור, בהיכלי הקונצרטים ובגלריות לתערוכות, היו המאורעות הבולטים ביותר שייכים לאמנים זרים. הופעתם של צמד-הרקדנים מרגוט פונטיין ורודולף נוריב עם להקת הבאלט ה' ממלכתי הבריטי, היתה המאורע האמנותי של השנה. מיד אחריו צעדה הופעתה המרשימה של להקת המחול של מרתה גרהאם.

בשדה הציור היתה תערוכתו של הצייר ה' הולנדי וינסנט ואן-גוך האטרקציה ה' עיקרית. במיפסה רמון, שם התכנסה השנה הסימפוזיון הבינלאומי של הפסלים, הקימו 11 פסלים זרים אנדרטות-הוד שהשתלבו ב' נוף המדיברי, כשרק פסל ישראלי אחד, קוסו אלול, מייצג את ישראל. באולמי הקונצרטים ניגנו המוסיקאים הוריס, שבאו לפסטיבל הישראלי, כינור ראשון. למרות הופעותיהם של אמנים כפסנתרנית רוזאלין טורק והשלישיה איסטמוין-שטרך רוז, נחל השנה הפסטיבל כישלון חרוץ, שהעמיד בספק את המשך קיומו להבא. בין הלהקות הורות, שהובאו השנה ארצה, בל' טו תיאטרון הפאנטומימה הפולני ולהקת הפולקלור הבולגרית דר'ו'בה.

באולמי הבידור שלטו בכיפה הזמרים ד' צרפתיים. ז'לריט גרקו, ז'יזבר בקו ושארי אזנאבור היו מוקדי ההתעניינות בתחום זה. לצידם הופיעו הזמרות האנגליות הלן שפירו ועלמה בוגן. ואילו במועדוני-הלילה, שהפכו השנה למוסדות הבידור העממיים ביותר של ישראל, הופיעו בדורגים ואקורד בטים מכל רחבי העולם, ולקראת סוף השנה חזרו החשפניות, למרות מיגבלות הצנזורה, והחזירו את הסטריפטיו אל חיי הבידור הליליים.

מבול זר זה הפך את יבוא האמנים לשטח הפקר, בו התרוצצו הדיטלנטים והוציאו את דיבת הארץ רעה. בלש מכולם האמרגן ששון רג'ואן, שהסתבך בשורה של פעולות אמר-גנות שנסתיימו בשערורייה ציבורית, בסופן נשארו האמנים הורים בארץ ללא פרוטה, התקשו לחזור לארצותיהם.

כד בכד עם הייבוא שיגשג גם הייצוא. הזמירות הישראליות הפכו למוצר מספר 1 של חיי האמנות בארץ. זמרות כמו אסת'ר רייכשטאט, ריקה זראי, כרמלה קורן, ג'אליה גיל, טובה פורת ואחרות, ככשו בסערה את מקומן בצמרת הזמר העולמי. תמורת ייבוא הסטריפטיו, העניקה ישראל לעולם את תמר אלקיים, שהפכה תמר צברה.

מבעד ליער זה ביצצו רק נטעים מקוריים בודדים, שהיו על רמה אמנותית ראויה לשמה. פסטיבאל המוסיקה, שנערך בכפר הערבי אבו-גוש, ביוזמתו של המנצח הרמזני ז'ג'י שטרדרימן, בו נוגנה מוסיקה כנסייתית של יוהאן סבסטיאן באך, היה מאורע מוסיקאי רציני, משך קהל רב. הצייר הישראלי דני קארלוואן, שהכין תפאורה מרשימה להופעת הבאלט של מרתה גרהאם, התגלה כתפאורן ברמה בינלאומית. המלחין הישראלי מרדכי סתר, שהאורטוריה שלו תיקון חצות הושמעה בפתיחת הפסטיבאל הישראלי שהתקיים בתשכ"ג, היה האישיית הבולטת ביותר בתחום היצירה המוסיקאית בישראל. יצירתו משכה תשומת לב מצד מוסיקאים בעלי שיעור קומה בינלאומי.

בצורה אחרת עלה לאור הזרקורים המבקר האמנותי חיים גמזו, שהתמנה כמנהלו של מוזיאון תל-אביב. גמזו עמד במרכזן של שתי שערוריות, שהאחת מהן, שהתעוררה בשל ביקורתו על המחזה פונדק הרוחות של נתן אלתרמן, לבשה כמעט צורה של מרד האמנים נגד המבקר. שערוריה שניה היתה במישור אישי, בו הואשם גמזו בהכאתה של אחת מ' עובדות המוזיאון.

אולם יצירה מקורית מכל הבחינות, שהעידה על כישרון, התמדה, זמיון ועבודה ללא קץ, יחד עם שורשים עמוקים ברוח הארץ, היתה הופעתה של להקת-הזמר התרנוניס, שכבשה את הקהל. הופעה זו, שהיתה קונצרט מרנין של שילוב צלילים בתנועות, היתה יצירתה של אמנית צנועה, שנחבאה שנים אל הכלים, נעמי פולני, לשעבר זמרת ה' צ'יבסטרון. היא היתה אשת-האמנות של תשכ"ג.